

جامعه ارمنی ایران

- تالار کلیسای وارتان مقدس واقع در حشمتیه توسط اسقف سبو سارکسیان افتتاح شد.
- اسقف سبو سارکسیان از مدار س ارمنی ساسون، نایبری و آتابک بازدید کرد.
- جشن میناس مقدس در کلیسای میناس واقع در ناحیه ونک تهران برگزار گردید.
- مراسم بزرگداشت دوستداران تئاتر در سینما "فلسطین" اصفهان برگزار گردید و آقای لئون میناسیان شخصیت نامدار فرهنگی ارمنی ایران تیز جایزه دریافت نمود.

ایران

مدارک دوره‌های نیمه‌حضوری دانشگاهها مورد تایید است

مدارک دوره‌های نیمه‌حضوری دانشگاهها به دلیل آنکه زیر نظر شورای گسترش وزارت علوم است، مورد تایید این وزارتخانه است. حسن خالقی مدیر کل دفتر گسترش دانشگاهها و موسسات آموزش عالی وزارت علوم، در گفتگو با خبرگزاری ایسنا، ضمن اعلام این مطلب گفت: از زمان تصویب طرح راه‌اندازی دوره‌های نیمه‌حضوری در سال ۱۳۷۸ تاکنون، هشت دانشگاه کشور مجوز ایجاد این دوره‌ها را اخذ کرده‌اند.

شرط تشکیل دوره‌های نیمه‌حضوری در دانشگاهها را دارا بودن آن رشته در دوره حضوری و ارائه‌شدن آن در دانشگاه پیام نور بیان کرد و افزود: دانشگاهها با برگزاری چنین دوره‌هایی از امکانات، توانمندی‌ها و کتابهای خود استفاده بیشتری می‌کنند. وی با اشاره به اینکه در رشته‌های فنی مهندسی مجوز تاسیس دوره‌های نیمه‌حضوری صادر نمی‌شود، گفت: برخی دانشگاهها متقاضی تشکیل این دوره‌ها در رشته‌های فنی بودند که به دلیل نیاز به کارگاه و آزمایشگاه، سعی می‌شود این رشته‌ها در دانشگاههای مجازی و اینترنتی راه‌اندازی شود.

به گفته وی، آیین‌نامه و ضوابط حاکم بر این دوره‌ها عیناً شبیه دوره‌های پیام نور است و مدرک آن هم شبیه مدرک دوره‌های پیام نور است منتهی با این تفاوت که عنوان آن دانشگاه دولتی در مدرک ذکر می‌شود.

ارمنستان

سالگرد تقدیس کلیسای اجمیادزین و "مرثیه نامه نارک"

سال آینده میلادی برابر با ۱۷۰۰-مین سال تقدیس کلیسای اجمیادزین مقدس و هزاره "مرثیه نامه نارک" اثر معروف گریگور نارکاتسی روحانی و نویسنده مشهور ارمنی است. جاثلیق اعظم گارگین دوم رهبر مذهبی ارمنیان جهان با انتشار اعلامیه ای از کل ارمنیان جهان خواسته است تا این دو روز بزرگ را جشن بگیرند. "مرثیه نامه نارک" به زبانهای مختلف جهان و از جمله فارسی ترجمه شده است. (بخش فارسی رادیوی سراسری ارمنستان ۸۱/۰۹/۱۴)

همکاریهای اقتصادی حوزه دریای سیاه و مسأله دریاچه سوان

آرمن خاچاتوریان رئیس مجلس ملی که اخیراً از آتن مراجعت نموده اظهار داشته است که در پایتخت یونان و در اجلاس ادواری مجمع عالی بین پارلمانی همکاریهای اقتصادی حوزه دریای سیاه برای بار دیگر وضعیت اکولوژیک دریاچه سوان مورد بررسی قرار گرفته و امکان دارد تا این سازمان اقدام به برخی تدابیر در این خصوص نماید.

(شبکه سراسری تلویزیون ۸۱/۰۹/۱۱)

تصمیم مجلس سنای ایالت کالیفرنیا

سناتور چاک پوچیکیان تصمیم سنا را ارائه نموده است که بر اساس آن ۲۴ آوریل سال ۲۰۰۳ به عنوان روز یادبود شهدای قتل عام ارمنیان گرامی داشته خواهد شد. از مجمع ارمنیان آمریکا به خبرنگار خبرگزاری آرم اینفو اعلام کردند که سناتور چنین گفته است: "تکذیب واقعیت آشکار برای کل دنیا همانا تکذیب قتل عام ارمنیان سال ۱۹۱۵ در ترکیه عثمانی از سوی دولت ترکیه، مانعی در روند توسعه روابط متقابل می باشد." باید یادآوری کنیم که ایالت کالیفرنیا اخیراً واقعیت قتل عام ارمنیان طی سالهای ۱۹۲۳ - ۱۹۱۵ را که طی آن میلیونها نفر به قتل رسیده یا از خاک خود تبعید شده اند، برسمیت شناخته است. همانطوری که چاک پوچیکیان

اشاره نمود، برسمیت شناختن واقعیت قتل عام ارمنیان در آینده هشدار برای تکرار اینگونه جنایات علیه بشریت خواهد بود. طی ۳۰ روز آتی تصمیم سنا جهت بررسی به کمیته امور سیاسی ارائه خواهد شد.

(آرمن پرس، هایاستانی هانراپتوتیون ۸۱/۰۹/۱۳)

آمریکا همیشه نمایندگان جمهوری قره باغ کوهستانی را پذیرفته است

نویان تاپان، رادیو "آزادی" رُس ویلسون سفیر ایالات متحده آمریکا در آذربایجان در ۳ دسامبر در گفتگویی که با کانال تلویزیونی ANS آذربایجان داشت سعی نموده است به استحضار برساند که "وی در سفر آرکادی غوکاسیان رئیس جمهور قره باغ کوهستانی به آمریکا، هیچ مورد منفی و بدی مشاهده نمی کند و آن را در حکم موانعی برای حل درگیری قره باغ مشاهده نمی کند. وی در ادامه افزود: "ما به عنوان کشوری که عضو گروه مینسک می باشد، همیشه وی را پذیرفته ایم. چنانکه پرینا رئیس گروه مینسک آمریکا و قبل از آن نیز کاوانو و دیگران وی را پذیرفته اند. سفیر آمریکا اظهار داشت: "ما همیشه نمایندگان به اصطلاح جمهوری قره باغ کوهستانی را در همین سطح پذیرفته ایم."

(نویان تاپان، آژگ ۱۴/۰۹/۱۳۸۱)

نگاهی به زندگی و آثار زنده یاد استاد احمد بیرشک

هرگز نمیرد آن که دلش زنده شد به عشق

روز چهارشنبه ۱۴ فروردین ماه سال ۱۳۸۱ عرصه علم و فرهنگ و ادب ایران یکی از استادان مسلم خدود را از دست داد.

در چنین روزی قلب استاد احمد بیرشک از طیش ایستاد و بیش از ۴۰ سال تدریس، مطالعه تحقیق و تألیف به خط پایان رسید. اما استاد در لابلای نوشته ها و تحقیقات خود و در یاد شاگردان و دوستانش به زندگی خود ادامه خواهد داد. استاد احمد بیرشک فراموش نخواهد شد.

به انگیزه درگذشت این استاد گرانقدر مهمترین رویدادهای زندگی آن مرحوم را به نقل از روزنامه بنیان و به پاس علاقه شایان توجه ایشان به ارمنیان و فرهنگ ارمنی تقدیمتان می کنیم.

مهمترین رویدادهای زندگی استاد

۱۲۸۵ هجری خورشیدی: جمعه چهارم بهمن ماه / دهم ذیحجه ۱۳۲۴ / بیست و دوم فوریه ۱۹۰۷، تولد در تهران

۱۲۹۱: استقرار پدر در باجگیران به عنوان مأمور گمرک و حرکت خانواده برای پیوستن به ایشان

۱۲۹۳: آغاز آموزش فارسی نزد پدر با کتاب گلستان سعدی و پس از آن آموزش زبان فرانسوی (باز هم نزد پدر) و تلاش بسیار برای خودآموزی که در سراسر عمر ادامه یافت.

۱۲۹۶، اواخر تابستان: انتقال پدر از باجگیران به مشهد، رفتن به مدرسه احمدیه برای اولین بار و نشستن در کلاس چهارم پس از آزمون که مدیر مدرسه به عمل آورد. انتقال به کلاس پنجم پس از سه ماه به تشخیص معلمی به نام شیخ ابوالقاسم (آقای محمودی بعدی)

اواخر زمستان: انتقال پدر به تربت جام. خداحافظی با مدرسه. کسب استقلال در یادگیری زبان فارسی و فرانسوی و خواندن متون به کمک فرهنگ زبان. دوره خواندن کتاب هایی چون ناسخ التواریخ، کنت مونت کریستو، بوسه عذراء... با صدای بلند برای اعضای خانواده.

۱۲۹۸: تسلط کامل به قوانین و امور گمرکی زیر نظر پدر. ایجاد یک ایستگاه گمرکی به نام منصوریه در ۲۴ کیلومتری تربت از سوی اداره مرکزی گمرک مرز افغانستان تا جوان پرشور ۱۳ ساله زیر نظر پدر و با امضای او، امور را اداره کند. ۱۳۰۰، مهر ماه: انتقال پدر به بندرعباس. اقامت خانواده در تهران. آغاز تحصیل در مدرسه آلیانس فرانسوی (یکی از سه مدرسه فرانسوی زبان تهران) با حضور در کلاس هفتم پس از گذراندن امتحان (توضیح: مدرسه در آن زمان ده کلاس داشته است که از کلاس دهم شروع شده، به کلاس اول ختم می گردیده است. استاد بیرشک با شش ماه تحصیل در مشهد توانسته بودند به کلاس هفتم راه یابند). تقاضای کتبی، به زبان فرانسوی، از مدیر مدرسه برای ارتقا به کلاس ششم. موافقت

- رئيس (موسیومرل) با تقاضا پس از سه ماه ارتقا به کلاس پنجم پس از سه ماه دیگر.
- ۱۳۰۱، مهرماه: ارتقاء به کلاس چهارم پس از تعطیلات تابستان. آشنایی با غلامحسین صدیقی در کلاس چهارم. ارتقا به کلاس سوم پس از سه ماه. ارتقاء به کلاس دوم (یعنی کلاس ماقبل آخر) پس از سه ماه.
- ۱۳۰۲، شهریورماه: حرکت خانواده با پدر به بندرعباس و ترک تحصیل اجباری (تاکنون کل مدت تحصیل ۵/۲ سال، البته بیشتر به صورت خودآموزی، بوده است)، مؤانست با یک فرهنگ کوچک لاروس، دو جلد داستان علمی - تخیلی، جلد سوم دستور زبان کلودوژه و یک جلد حساب بازانان در جنوب تا آخر اسفند ۱۳۰۵، خودآموزی.
- ۱۳۰۳: ترجمه کتاب مردی که طلا می سازد (که در ۱۳۱۴ چاپ شد).
- ۱۳۰۶، ۲۶ اردیبهشت: مراجعه به مدرسه آلیانس فرانسوی در پی تشکیل شورای خانوادگی برای تصمیم گیری درباره اشتغال به کار یا ادامه تحصیل و تصمیم نهایی پدر به ادامه تحصیل. مذاکره با رئیس مدرسه برای حضور در کلاس اول موافقت رئیس مدرسه.
- دیدن غلامحسین صدیقی و دیگر کسانی که در مهرماه ۱۳۰۱ در کلاس چهارم با آنان آشنا شده بود و احساس اینکه عمر تلف نشده است. تشویق شدید معلم ادبیات (موسیوسیولستر که رئیس مدرسه نیز بوده است) و نیز معلم ریاضی به علت برتری بلامنازع دانش آموز جدید در زبان فرانسوی و درس ریاضی. معرفی این دانش آموز برای امتحان پس از سه هفته از آغاز حضور در کلاس. شرکت در کلاس با ناامیدی (و سه ساعت خواب در ۲۴ ساعت). احراز مقام اول در میان ۵۷ شاگرد (امتحان ها زیر نظر سفیر فرانسه برگزار شده، گواهینامه از پاریس صادر می شد). پایان دوره ابتدایی (جمعاً حدود دو سال و هشت ماه). تأثیر مثبت این پیروزی. تصمیم گیری برای جبران کردن زمان تلف شده.
- ۱۳۰۶، تابستان: آغاز دوره متوسطه، آموختن کلاس اول و دوم متوسطه نزد معلمی خصوصی به نام آل احمد (اولین و آخرین درس با معلم).
- ۱۳۰۶، مهرماه - ۱۳۰۷، خردادماه: آغاز خودآموزی کلاس سوم در مدرسه آلیانس فرانسوی، در نوبت بعد از ظهر، بی استفاده از کلاس و معلم، تدریس در آن مدرسه در نوبت صبح به طور رایگان، پدید آمدن علاقه و تسلط به کلاس و تدریس.
- ۱۳۰۷، تابستان: خودآموزی کلاس چهارم در جنوب کشور غیبت در امتحانات و پایان یافتن مدت امتحانات تجدیدی، مساعدت مستولان دبیرستان شرف، به علت برابر بودن معدل این فرد با معدل شاگرد اول دبیرستان در سال پیش از آن.
- ۱۳۰۷، مهرماه - ۱۳۰۸، خردادماه: خودآموزی کلاس پنجم، نگارش اولین مقاله به زبان فرانسوی در رثای معلم فیزیک.
- ۱۳۰۸، تابستان: خودآموزی کلاس ششم، پایان دوره متوسطه در شهریورماه.
- ۱۳۰۸، مهرماه: ورود به دارالمعلمین عالی در رشته ریاضیات (با همکلاسی چون محسن هشترودی).
- ۱۳۱۱، اردیبهشت ماه: فراغت از تحصیل.
- ۱۳۱۱، بهمن ماه: ورود به خدمت سربازی در رشته توپخانه با جدیت کامل (و در پی آن ۹ بار شرکت در دوره های ۱۵ روزه، تا سال ۱۳۱۹ برای تکمیل اطلاعات نظامی). تلاش برای تأسیس جامعه لیسانسیه های دارالمعلمین عالی.
- ۱۳۱۲، ۱۶ بهمن ماه: ورود به خدمت وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اعزام به ساری و تدریس ریاضی، فیزیک، علوم طبیعی و زبان از کلاس اول تا ششم متوسطه، و عهده داری مسئولیت امتحانات.
- ۱۳۱۳، ۷ فروردین ماه: درگذشت پدر، به عهده گرفتن سرپرستی خانواده.
- ۱۳۱۴: انتقال به تهران بنا بر توصیه رئیس کل کارگزینی وزارت معارف (آقای حسن فرزاد) به علی اصغر حکمت وزیر معارف (آقای فرزاد در زمان تحصیل استاد بیرشک مدیر داخلی و کفیل دانشکده، و از توانایی های این دانشجو آگاه بود). ریاست استخدام شهرستان هاء، مدیریت جامعه لیسانسیه های دارالمعلمین عالی تا ۱۳۲۰) به عنوان مدیر سوم، پس از حداد و مهدی بیانی، چاپ نخستین اثر ترجمه شده: مردی که طلا می سازد.
- ۱۳۱۵: چاپ نخستین کتاب درسی هندسه به عنوان رقیبی نیرومند برای کتاب های مهندس الملک و رهنما.
- ۱۳۱۶: ازدواج (با دختر آقای فرزاد).
- ۱۳۲۰: نیابت ریاست انجمن مدارس ایران.
- ۱۳۲۱: استقلال دانشگاه تهران از وزارت معارف، انتقال به دانشگاه برای ریاست کارگزینی با اقدام دکتر سیاسی وزیر معارف و رئیس دانشگاه تهران.
- ۱۳۲۲: نگارش مقاله معروف نقد قانون دانشگاه.
- ۱۳۲۴: آغاز تدریس در دانشگاه به عنوان مدرس مناظر و مرایا (پرسپکتیو) و ادامه موفقیت آمیز آن به مدت ۱۸ سال.
- ۱۳۲۷، ۴ خردادماه: تأسیس گروه فرهنگی هدف. تصدی ریاست هیأت مدیره و مدیریت عامل از آغاز تا سال ۱۳۵۵.
- ۱۳۲۹، آذرماه - ۱۳۳۰، ۲۲ خردادماه: سفر به انگلستان و فرانسه و هلند با بورس شورای فرهنگی بریتانیا برای مطالعه درباره مدرسه داری.
- ۱۳۳۴: نفی استقلال دانشگاه، آغاز ریاست منوچهر اقبال. کناره گیری استاد بیرشک از شغل اداری دانشگاه. تدریس در پلی تکنیک و دانشسرای عالی تا ۱۳۴۲.
- ۱۳۳۶: دریافت جایزه کتاب سال به عنوان مترجم کتاب سرگذشت علم اثر جورج سارتن.
- ۱۳۳۸: تأسیس انجمن ملی مدارس هماهنگ با عضویت گروه های فرهنگی هدف، خوارزمی، آذر، البرز، ارامنه، زرتشتیان... و حفظ ریاست آن از آغاز تا ۱۳۵۸ (زمان تعطیل شدن مدارس ملی).
- ۱۳۳۹، آذرماه - ۱۳۴۰، اواسط خرداد ماه: سفر به آمریکا به دعوت دولت آمریکا در چارچوب برنامه رهبران برای مطالعه درباره مدرسه داری.
- ۱۳۴۱: معاونت وزارت فرهنگ (در وزارت دکتر خانلری)
- ۱۳۴۱، اسفندماه: استعفا از مقام معاونت وزارت فرهنگ.
- ۱۳۴۲، اواخر اردیبهشت ماه: موافقت با استعفا و بازنشستگی. تشدید فعالیت در گروه فرهنگی هدف.
- ۱۳۵۴، فروردین ماه: سفر به خاورمیانه با تور شخصی متشکل از اعضای هیأت مدیره گروه فرهنگ هدف.
- ۱۳۵۵: سفر به اتحاد شوروی با تور شخصی متشکل از اعضای انجمن ملی مدارس هماهنگ.
- ۱۳۵۵ تا ۱۳۵۶: همکاری با دانشگاه صنعتی شریف (آریامهر سابق) در ویرایش متون ریاضی و فیزیک.
- ۱۳۵۸-۱۳۵۸: همکاری با دانشنامه ایران و اسلام.
- ۱۳۵۸-۱۳۶۱: همکاری با انتشارات خوارزمی در ویرایش.
- ۱۳۶۱-۱۳۷۰، بهمن ماه: همکاری با شرکت انتشارات علمی و فرهنگی در ترجمه و سر ویراستاری زندگینامه علمی دانشوران).
- ۱۳۷۰، ۱۴ بهمن: تأسیس بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی.
- ۱۳۷۱، ۵ آذرماه - ۱۳۷۷، ۱۸ آبان ماه: ریاست بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی. به در خواست ایشان آقای ادیک باغداساریان سردبیر نشریه های لويس و آپاگا و پژوهشگر تاریخ و فرهنگ ارمن مشغول تهیه تاریخ و فرهنگ ارمنیان برای دانشنامه اقلیت های مذهبی ایران شد.
- ۱۳۷۶، بهمن ماه: دریافت جایزه کتاب سال برای جلد سوم زندگینامه علمی دانشوران.
- ۱۳۷۷، ۱۳ اردیبهشت ماه: دریافت لوح تقدیر ریاست جمهوری به عنوان استاد نمونه.
- ۱۳۷۷، ۴ تیرماه: دریافت دکتری افتخاری ریاضیات از دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۳۸۰، ۱۲ دی ماه: بروز کسالت و اجبار به عدم حضور در بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی.
- ۱۳۸۱، ۷ فروردین ماه: تصویب اعطای نشان دولتی درجه یک دانش در هیأت وزیران بنا به پیشنهاد دفتر ریاست جمهوری.
- ۱۳۸۱، چهارشنبه ۱۴ فروردین ماه: به پایان رسیدن دفتر زندگی ۳۴۷۶۷ روزه.

آثار منتشر شده استاد

- ۱- آموزش در جریان پیشرفت، نوشته پائولوفریره، انتشارات خوارزمی، ۱۳۶۳
- ۲- آموزش ستمدیدگان، نوشته پائولوفریره، انتشارات خوارزمی، ۱۳۶۳
- ۳- آناباسیس، نوشته کسوفون، تهران: کتاب سرا، ۱۳
- ۴- انیشتاین، نوشته جرمی برنشتاین، خوارزمی، ۱۳۶۱
- ۵- اصول مناظر و مرایا: پرسپکتیو، انتشارات علمی فرهنگی، ۱۳۶۵
- ۶- اقتصاد آموزش و پرورش در عصر پهلوی (با همکاری مصطفی زمانی)، شرکت انتشارات مرکز تحقیقات، ۱۳۵۵
- ۷- پرسش و پاسخ از کتاب دانش (ترجمه با همکاری هادی خراسانی)، کیهان ۱۳۳۵
- ۸- پهلوان شیرافکن یا تارتارن تاراسکنی، نوشته آلفونس دوده، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۲
- ۹- تاریخ آفریقا، نوشته جی. کی. زیو، ترجمه با همکاری مرتضی ثاقب فر، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۴
- ۱۰- ۲۵ - تألیف ۱۶ کتاب جبر برای دبیرستان، عمدتاً با همکاری دیگران که توسط شرکت سهامی ایران یا شرکت سهامی انتشارات کتب درسی یا شرکت سهامی نشر کتاب یا انتشارات کیهان در سال های مختلف منتشر شده اند.
- ۲۶- تألیف کتاب جبر و مثلثات با همکاری دیگران که توسط شرکت سهامی در سال ۱۳۳۶ منتشر شده است.
- ۲۷- تألیف جدول های لگاریتم با همکاری ا. انواری که توسط گروه فرهنگی هدف

در سال ۱۳۳۴ منتشر شده است.

۲۸- جهان، ترجمه احمد بیرشک، شرکت سهامی نشر اندیشه و انتشارات فرانکلین، چاپ اول، ۱۳۴۲.

۲۹- جهان و اینشتاین، نوشته لینکلن بارنت، ترجمه احمد بیرشک، سازمان کتاب های جیبی، ۱۳۴۲.

۳۰-۴۱- تألیف ۱۲ کتاب حساب، عمدتاً با همکاری دیگران که توسط شرکت سهامی ایران یا شرکت سهامی طبع کتاب یا شرکت مطبوعات، منتشر شده اند. ۴۲-۴۴- تألیف یک کتاب حساب و دفترداری دوپل و یک کتاب حساب و هندسه و یک کتاب خلاصه ریاضیات متوسطه با همکاری دیگران.

۴۵- رهبر علم، نوشته آیزاک آسیموف، ترجمه احمد بیرشک، انتشارات خوارزمی، ۱۳۶۱.

۴۶- ریاضیات سال اول دانشگاه، تألیف احمد بیرشک و جهانگیر شمس آوری.

۴۷- ریاضیات نوین، نوشته سرژرمان، رنه بزار، ترجمه احمد بیرشک، انتشارات خوارزمی، ۱۳۴۹.

۴۸-۵۰- زندگینامه علمی دانشوران، به ویراستاری چارلز کولسترن گیلیسی، ترجمه فارسی زیر نظر احمد بیرشک. جلد اول و دوم، انتشارات علمی و فرهنگی، جلد سوم انتشارات علمی و فرهنگی و بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی. (۱۳۶۹، ۱۳۷۲، ۱۳۷۵)

۵۱- زندگینامه برتراند راسل به قلم خودش، ترجمه احمد بیرشک، انتشارات خوارزمی، ۱۳۷۷.

۵۲- سرگذشت علم، نوشته جورج سارتن، ترجمه احمد بیرشک، کتابفروشی ابن سینا، ۱۳۳۳.

۵۳- سرگردان های زیردریا، نوشته کاپیتان دانری و دکومانان دیریان، ترجمه احمد بیرشک - تهران: مجله زندگی.

۵۴- سلطنت قباد و ظهور مزدک، نوشته آرتور کریستن سن، ترجمه احمد بیرشک - تهران: کلاله خاور، ۱۳۲۰.

۵۵- شناخت ژاپن، گردآورنده جون لیوینگستون و دیگران، دوجلد، ترجمه احمد بیرشک، انتشارات خوارزمی، ۱۳۷۵

۵۶- علم قدیم و تمدن جدید، نوشته جورج سارتن، ترجمه احمد بیرشک

۵۷- علم و زندگی، نوشته الس ورت سن. اوپورن و دیگران، ترجمه زیر نظر احمد بیرشک - تهران: کتابفروشی ابن سینا، ۱۳۴۴

۵۸- فرض و اسطوره در فیزیک نظری، نوشته هرمان باندی، ترجمه رضا منصوری و احمد بیرشک، انتشارات علمی دانشگاه صنعتی آریامهر، ۱۳۵۶

۵۹- فرهنگ اندیشه نو، اثر الیوراستالی براس، آلن بلوک، ویراستار فارسی ع. پاشایی، ترجمه احمد بیرشک و دیگران، تهران: مازیار، ۱۳۶۹

۶۰- فرهنگ علم، اثر نی. بی. اووروف، آلن آیزاکس، ترجمه احمد بیرشک و دیگران، تهران: مازیار، ۱۳۷۲.

۶۱- فلسفه ریاضی، نوشته استیفن. سی. پارکر، ترجمه احمد بیرشک، تهران: خوارزمی، ۱۳۴۹

۶۲- کارنامه بزرگان ایران: نوشته احمد بیرشک و دیگران، تهران: اداره کل انتشارات رادیو، ۱۳۴۰

۶۳- کتاب هایی که دنیا را تکان دادند، نوشته روبرت بژدونز، ترجمه احمد بیرشک و دیگران، تهران: ابن سینا و فرانکلین، ۱۳۳۶

۶۴- کمون پاریس، نوشته لئو تروتسکی، ترجمه احمد بیرشک، تهران: خوارزمی، ۱۳۵۹

۶۵- گاهنامه تطبیقی، تألیف احمد بیرشک، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۷

۶۶- گاهنامه تطبیقی سه هزار ساله (ویرایش دوم کتاب شماره ۶۵)، تألیف احمد بیرشک، بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، ۱۳۷۰

۶۷- گاهشماری ایرانی (ویرایش سوم کتاب شماره ۶۵)، تألیف احمد بیرشک، بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، ۱۳۸۰

۶۸-۷۶- هفت کتاب مثلثات، یک کتاب حساب، و یک کتاب مسائل حل شده هندسه و مخروطات، تألیف احمد بیرشک و دیگران.

۷۷- مردی که طلا می سازد، نوشته کنان دوپل، ترجمه احمد بیرشک، تهران: ح - دانشسار، ۱۳۱۸

۷۸- میراث ایران، تألیف سبزه تن از خاورشناسان زیر نظر ا.ج. آربری، ترجمه احمد بیرشک و دیگران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۴۶

...

لازم به یادآوری است که استاد بیرشک در عرصه های دیگری از تألیف و ترجمه و ویرایش نیز حضور داشته اند:

- همکاری با فرهنگنامه کودکان و نوجوانان

- همکاری با دانشنامه ایران و اسلام

- همکاری با Encyclopedia Iranica

- همکاری با فرهنگ امیرکبیر

- همکاری با فرهنگ کامل انگلیسی - فارسی تألیف عباس آریان پور و منوچهر آریان پور (در جلد اول)

- ویرایش چندین کتاب در انتشارات دانشگاه صنعتی آریا مهر (شریف کنونی)

- ویرایش چندین کتاب در انتشارات خوارزمی

- سردبیری مجله سخن

همچنین باید گفت که استاد بیرشک فزون بر تألیف و ترجمه کتاب صدها مقاله نیز در زمینه هایی چون آموزش و پرورش نقد قانون دانشگاه نقد قانون تربیت معلم فیزیک، اخترشناسی، ریاضیات، گاهشماری، فرهنگ نویسی سرگرمی های

ریاضی زیست شناسی تاریخ علم، خط فارسی، داستان نویسی داستان، سفر به فضا، زندگی دانشوران و هنرمندان، تاریخ تمدن، ... در نشریه هایی چون سخن، امید، تمدن، دانشمند، چیستا، آیندگان، بامداد، اطلاعات، کلک، آدینه و ... منتشر کرده اند.

نگاهی به جغرافیای تاریخی و تاریخ آرتساخ

(بخش دوم)

نوشته: ا.ا. گرامنیک

لشکر کشی مغولان ضربات سنگینی بر پیکر حکومت خاچن وارد آورد. لیکن به همت و درایت و سیاست دورانبدیشانه حسن جلال دولا (۶۱-۱۲۱۴) آرتساخ از حملات شدید و ویرانگرانه تاتارها و مغولان معاف و میرا ماند و پیمان مشترک ارمنیان با مغولان منعقد گردید و به همین علت نیز حکومت های ارمنی و پادشاهی ارمنی کیلیکیه واقع در سواحل مدیترانه متحمل تاخت و تازهای ویرانگرانه و وحشیگری های بیگانگان نشدند.

آرتساخ در اثر تاخت و تازهای بی وقفه ترکان آق قویونلو و قره قویونلو در سده های ۱۶-۱۵م. متحمل خسارتان فراوان شد و زندگی فرهنگی و اقتصادی دچار مخاطره گردید و با این حال آخرین بازماندگان حکومت ارمنستان در خاچن پا برجا ماندند و بر اساس آنها در اواخر سده ۱۶م. و اوایل سده ۱۷

حکومت های ملوک قراباغ^۱ و سیونیک (siunik) بنیانگذاری شد. ملوک خمسه یا پنج ملک نشین ارمنی عبارت بودند از: واراندا (varanda)، خاچن (khachen)، دیزاک (dizak)، جرابرد (jraberd)، گلستان. همین ملک نشین های ارمنی بودند

که در سده های ۱۷-۱۸م. مبارزات ضد استبدادی ملت ارمنی را در برابر خان ها و پادشاهای ایران و عثمانی هدایت و رهبری می کردند. مرکز این مبارزات وانک گانزاسار بود. رهبری جنبش در ربع اول سده ۱۸م. به عهده یسای حسن جلالیان

تاریخنگار و جاثلیق گانزاسار بود که همراه با اسرائیل اوری (israel- ori)، میناس وارتاپت و هوسپ امین مبارزات آزادیخواهی ارمنیان را وارد مرحله نویسی

کرد. در دهه ۱۷۲۰ جنبش روستائیان به رهبری داویت بیگ بر علیه خان های ایرانی و ترکان قوت گرفت و در قراباغ و سیونیک گسترش یافت. به همت او سپاه ارمنی

متشکل شد و استحکامات و پایگاههای نظامی مهیا گردید. او توانست ضربات سنگینی بر اقوام مهاجم و کوچ نشین (قره چورلو، جوانشیر و غیره) وارد آورده

نیروهای مقاوم در برابرش را به سرعت قلع و قمع کند. نیروهای قراباغ در کنار او فعالانه می جنگیدند و در سال ۱۷۲۴ آوان بوزباشی با ۲۰۰۰ سرباز به کمک داویت

بیگ شتافت. سپس توانست خان های اردوباد، نخجوان، بارگوشاد، قاپان را شکست دهد و کلیه نواحی سیونیک را به تصرف خود در آورد و به کمک نیروهای قراباغ

حملات خان قره داغ (در استان آذربایجان شرقی) را دفع کند. داویت بیگ توانست در سیونیک حکومتی ایجاد کند که مرکز آن قلعه هالیزور بود. او سپاهی دائمی

تشکیل داد که در کلیه نواحی مستقر بود و در هنگام بروز خطر متمرکز می شد. او قوانین نظامی برای سپاه خود تدوین کرد که با شدت به اجرا در می آمد و متخلفین

مجازات می شدند. نیز قشونی به فرماندهی مختار اسپاراپت (اسپهد)، تر آوردیس، استیان شاهومیان راهی قاپان نمود و اقوام کوچ نشین را از آن دیار بیرون راند.

ترکهای عثمانی در سال ۱۷۲۵ ماورا قفقاز را به تصرف خود در آوردند و با فتودالها و خان های داغستان متحد شده دست به حمله گازانبری بر علیه قراباغ و

سیونیک زدند لیکن متحمل شکست سختی از داویت بیگ شدند. ترکها قشر تجار و باجگیر ارمنی، فتودالها و خان های مسلمان را تحت حمایت خود قرار داده به تدریج

به قلمرو داویت بیگ نفوذ کرده عرصه را بروی تنگ تر نمودند. وی نیز در قلعه

...

...

...

...

...

...

باقی مانده از جمله قراباغ در منطقه کاسپین یا خزر قرار گرفتند. بر اساس تغییرات جدید تقسیم بندی نواحی در نیمه دوم دهه ۱۸۴۰، استان‌های تفلیس، کوتایس، شماخی و دربند (بخشی از آن در ماوراء قفقاز) در ماوراء قفقاز شکل گرفته سپس سر زمین‌های ارمنستان شرقی به عنوان نواحی مجزا در سه استان نخست قرار گرفتند.

بر پایه قانون جدید نهم دسامبر ۱۸۶۷ ماوراء قفقاز به پنج استان کوتایس، تفلیس، ایروان، الیزابت پل و باکو تقسیم شد. بخشی از نواحی ارمنستان شرقی در استان ایروان، بخشی در الیزابت پل و بخشی در استان تفلیس قرار گرفت. ناحیه نخجوان نیز در استان ایروان در نظر گرفته شد. استان الیزابت پل شامل نواحی قراباغ، جواتشیر، شوشی، جبرائیل، زانگور بود. این تقسیم بندی اداری تا سال ۱۹۱۷ پا برجا ماند. در اواخر سده ۱۹ و سده ۲۰ در برخی نواحی قراباغ موسسات تولیدی کوچک تاسیس شد. در اوایل سده بیستم، جنبش‌های انقلابی در قراباغ پدید آمده در شورش‌های سالهای ۷-۱۹۰۵ و ۱۴-۱۹۱۲ بر علیه استبداد تزارها شرکت جستند. بسیاری از چهره‌های انقلابی ارمنی اهل قراباغ بودند از جمله ب. کنونیاتس، و. گاسپاروف، س. کاسیان، س. ترگابریلیان، آ. بکزادیان، س. هامبارسومیان، ای. توسیان و غیره. ژنرال دانیل بیگ پیرومیان فرمانده کل نبرد حماسه آفرین سردار آباد در سال ۱۹۱۸ اهل روستای نخجوانیک قراباغ بود.

(ادامه دارد)

زبان‌دهای ارمنی - فارسی - انگلیسی

Հայերեն-Պարսկերեն-Անգլերեն առածանի
Armenian-Persian-English Proverbs

گردآوری و پژوهش: تامار پانوسیان

Աշխատ. Թամար Փանոսյանը
By Tamar Panosian

131-Իմ ցամակ հացը լա է ինձ համար քան ձեր փլավը:

به گرسنگی مردن به که نان فرومایگان خوردن.

Bette spare to have of thine own, than ask of other men.

132-Լա է մարմնով աղբատ, քան հոգով.

آدمی را عقل می باید نه زور.

تن آدمی شریف است به جان آدمیت.

Wisdom is better than strenght.

133-Գանակը (կացինը) իր կոթը չի տաշի:

کارد دسته خود را نمی برد.

There is honour among thieves.

134- Եղբայրութեան ժամանակ եղբոր պէս, առևտրի ժամանակ օտարի պէս:

حساب حساب است ، کاکا برادر .

Short accounts make long friends.

135- Վատ (զէշ) լեզուն ավելուց սուր է:

زخم زبان از زخم شمشیر بد تر است.

A blow with a word strikes deeper than a blow with a sword.

136-Խելը կայ, ունեցածք չկայ, ունեցածք կայ խելը չկայ:

امروز توانی و ندانی ، فردا که بدانی نتوانی.

If youths only knew, If old age only could.

137- Ոսկու արժեքը ոսկրիչը գիտի:

قدر زر زرگر شناسد ، قدر گوهر گوهری.

The worth of a thing is best known by the want of it.

138- Վերնատունը դասարկ է:

بالا خانه اش را اجاره داده (است).

He is wrong in the upper storey.

He is dead from the neck up.

139-Մութ տ լինի, թող կարմիր գիլլայ լինի.

مفت باشد ، گلوله جفت جفت باشد.

طناب مفت به آدم بدهی ، خودش را دار می زند.

Stolen fruit is always sweeter.

Give a man rope enough and he will hang himself.

140-Իծանը (այծերը) սարն են գնացել:

از کوره در رفت.

He lost his temper.

هالیوزر مستقر شد و روستائیان تا آخرین نفر از او حمایت کردند و داویت بیگ با سپاه اندک خود موفق شد دشمن بزرگ خود را شکست داده به فرار وادار کند. داویت بیگ آنگاه با ایرانیان متحد شد و توانست در مغری، بارگوشاد و یخ سپاهیان ترک را مغلوب کند. او در سال ۱۷۲۷ با شاه تهماسب ایران که در آذربایجان بود ارتباط برقرار نمود و شخص اخیر حکومت او را به رسمیت شناخت و به وی اجازه ضرب سکه به نام خود داد. حتی زمانی که قشون کمکی ایران از کارزار دور شدند، او توانست مجدداً ترکها را متحمل شکست کند. در بهار سال ۱۷۲۸ با توجه به برتری نظامی ترکان از نظر شمار و امکانات و با توجه به فقصدان امکانان و وجود مسائل و مشکلات داخلی و خارجی قراباغ و سیونیک سپاه قلیل داویت بیگ در تنگنا قرار گرفت و داویت بیگ کشته شد (بنا به شواهدی در اثر بیماری در گذشت) و مختار اسپاراپت جانشین او گردید. در مورد زمان مرگ داویت بیگ اسناد متفاوتی وجود دارد. بر اساس برخی از آنها سال مرگ او اواخر ۱۷۲۵ و یا اوایل سال ۱۷۲۶ بوده است زیرا در یکی از نامه‌هایی که برای تزار روس در سال ۱۷۲۷ نوشته شده بود، مختار اسپاراپت امضاء کرده بود. بعد از داویت بیگ، جنبش قراباغ و سیونیک به رهبری مختار اسپاراپت معاون و سردار نامی وی به حرکت خود ادامه داد و پیروزی‌های چشمگیری در برابر ترکان عثمانی بدست آورد (نبرد هالیوزر در سال ۱۷۲۷ و پیروز در مغری). این نهضت بتدریج به دلیل کمبودهای شدید و توانایی‌های دشمن قهار که در واقع ابر قدرت زمان بود، رو به افول گذاشت. مختار اسپاراپت نیز بعد از جنگهای متعدد هالیوزر را ترک گفته به نزدیکی شهر گوریس رفت و در آنجا بدست خائنان کشته شد.

اقوام کوچنشین که از اوایل سده ۱۶م. از آسیای میانه و صغیر و کردستان به نواحی هموار دشت‌های قراباغ آمده در آنجا ساکن شده بودند، در اوایل سده ۱۸م. در اوضاع سیاسی بخش کوهستانی قراباغ نفوذ کردند. در گواهی شرف خان ابن شمس الدین تبلیسی بیست و چهار طایفه کرد در قراباغ آران زندگی می کردند که به ترکی بیکیری- دورت (یعنی ۲۴) نام داشتند. این طوایف کرد و نیز اتحاد قومی اتوز- ایکی (به ترکی به معنی ۳۲) ناحیه دشت میلی را در اشغال خود داشتند. طوایف کوچک تر نیز در میان اتوز - ایکی وجود داشت.

در میان آنها قوم جوانشیر مشخص و شناخته شده بود و رئیس آن نیز رهبر اتوز- ایکی به شمار می‌رفت. چنانکه اشاره شد قوم جوانشیر در سال ۱۷۲۲ بر علیه داویت بیگ فعالیت کرد و توسط او قلع و قمع گردید. بعدها نادرشاه طوایف جوانشیر و دیگر اقوام اتوز- ایکی را در ایران و عمدتاً در نواحی خراسان و سرخس اسکان داد. پس از مرگ نادر (۱۷۴۷) آنها موفق شدند بار دیگر به دشت قراباغ باز گردند و اقوام تیمورچی - حسنلی، چینلی گرجستان، بخشی از طایفه کنگرولی نخجوان، شاهسون‌های مغان به آنها پیوستند. رهبران قوم جوانشیر دشت قراباغ از همان ابتدای استقرار خود به نواحی نیمه کوهستانی و کوهستانی قراباغ رخنه کردند و سپس به عنوان حکام یا خان‌های محلی در آنجا مستقر شدند. با این حال خان‌ها موفق نشدند مقاومت ملک‌های ارمنی را در هم بشکنند و مخاصمه آنها تا سال ۱۸۱۳ ادامه یافت.

در نیمه دوم سده ۱۸م. پناه علی خان از قوم کوچنشین سارجال بااستفاده از اختلافات درونی ملک‌های ارمنی قراباغ به کمک شاهنازار دوم ملک واراندای موفق شد به دژ روستای شوش (shosh) یکی از استحکامات قدیمی واراندای چیره شود. بعدها او خود را خان قراباغ اعلام نمود و تلاش کرد قراباغ و سایر نواحی همجوار را تحت حکومت خود در آورد و برای این کار از هیچ کوششی در ایجاد نفاق و اختلاف میان ملیک‌های ارمنی کوتاهی نکرد. دربار ایران از اخلاص گری پناه و جانشینش ابراهیم خان حمایت می‌کرد. پس از ده‌ها سال مبارزه اهالی آرتساخ در برابر خان‌ها و پاشاها و خان شوشی، اینان بسال ۱۸۰۵ از حاکمیت و سلطه تزارهای روس بر قراباغ استقبال کردند و این امر مطابق با معاهده گلستان پیرو جنگ ایران و روس عملی گردید (۱۸۱۳م). آنها برای رهایی از سلطه خان‌ها و پاشاها در کنار سپاه روس با آنان جنگیدند. در سالهای ۱۸۱۳-۱۸۰۴ خان نشین‌های گنجه و باکو، در سال ۱۸۱۹ خان نشین شکی، در سال ۱۸۲۰ خان نشین شیروان و در سال ۱۸۲۲ خان نشین شوشی (قراباغ) و در ۱۸۲۶ خان نشین تالش منحل و به استان‌های روسیه تبدیل شدند. پس از جنگ دوم ایران و روس (۲۸-۱۸۲۶) و شکست قشون ایران معاهده ترکمانچای منعقد شد و خان نشین‌های ایروان و نخجوان و ناحیه اردوباد نیز به تصرف روسیه در آمد و بدین ترتیب مرزهای کنونی شمال ایران ترسیم شد و ارمنستان شرقی "کلا" در دست روسها قرار گرفت. بلافاصله بعد از انعقاد معاهده ترکمانچای در ۲۰ مارس ۱۸۲۸ نیکلای اول تزار روسیه طی فرمانی، خان نشین‌های ایروان و نخجوان و ناحیه اردوباد را در قالب منطقه ایروان قرار داد. بر اساس تصمیمات مربوط به تقسیم بندی اداری ماوراء قفقاز در سال ۱۸۲۰، استان گرجستان-ایمیرت با مرکز تفلیس و منطقه کاسپین با مرکز شماخی تشکیل گردید. بخش اعظم ارمنستان شرقی در استان یاد شده و بخش‌های